

International Multidisciplinary Research Journal

Golden Research Thoughts

Chief Editor
Dr.Tukaram Narayan Shinde

Publisher
Mrs.Laxmi Ashok Yakkaldevi

Associate Editor
Dr.Rajani Dalvi

Honorary
Mr.Ashok Yakkaldevi

Golden Research Thoughts Journal is a multidisciplinary research journal, published monthly in English, Hindi & Marathi Language. All research papers submitted to the journal will be double - blind peer reviewed referred by members of the editorial board. Readers will include investigator in universities, research institutes government and industry with research interest in the general subjects.

Regional Editor

Dr. T. Manichander

International Advisory Board

Kamani Perera
Regional Center For Strategic Studies, Sri Lanka

Mohammad Hailat
Dept. of Mathematical Sciences,
University of South Carolina Aiken

Hasan Baktir
English Language and Literature
Department, Kayseri

Janaki Sinnasamy
Librarian, University of Malaya

Abdullah Sabbagh
Engineering Studies, Sydney

Ghayoor Abbas Chotana
Dept of Chemistry, Lahore University of
Management Sciences[PK]

Romona Mihaila
Spiru Haret University, Romania

Ecaterina Patrascu
Spiru Haret University, Bucharest

Anna Maria Constantinovici
AL. I. Cuza University, Romania

Delia Serbescu
Spiru Haret University, Bucharest,
Romania

Loredana Bosca
Spiru Haret University, Romania

Ilie Pinteau,
Spiru Haret University, Romania

Anurag Misra
DBS College, Kanpur

Fabricio Moraes de Almeida
Federal University of Rondonia, Brazil

Xiaohua Yang
PhD, USA

Titus PopPhD, Partium Christian
University, Oradea, Romania

George - Calin SERITAN
Faculty of Philosophy and Socio-Political
Sciences Al. I. Cuza University, Iasi

.....More

Editorial Board

Pratap Vyamktrao Naikwade
ASP College Devrukh, Ratnagiri, MS India Ex - VC. Solapur University, Solapur

Iresh Swami

Rajendra Shendge
Director, B.C.U.D. Solapur University,
Solapur

R. R. Patil
Head Geology Department Solapur
University, Solapur

N.S. Dhaygude
Ex. Prin. Dayanand College, Solapur

R. R. Yaliker
Director Management Institute, Solapur

Rama Bhosale
Prin. and Jt. Director Higher Education,
Panvel

Narendra Kadu
Jt. Director Higher Education, Pune

Umesh Rajderkar
Head Humanities & Social Science
YCMOU, Nashik

Salve R. N.
Department of Sociology, Shivaji
University, Kolhapur

K. M. Bhandarkar
Praful Patel College of Education, Gondia

S. R. Pandya
Head Education Dept. Mumbai University,
Mumbai

Govind P. Shinde
Bharati Vidyapeeth School of Distance
Education Center, Navi Mumbai

G. P. Patankar
S. D. M. Degree College, Honavar, Karnataka

Alka Darshan Shrivastava
Shaskiya Snatkottar Mahavidyalaya, Dhar

Chakane Sanjay Dnyaneshwar
Arts, Science & Commerce College,
Indapur, Pune

Maj. S. Bakhtiar Choudhary
Director, Hyderabad AP India.

Rahul Shriram Sudke
Devi Ahilya Vishwavidyalaya, Indore

Awadhesh Kumar Shirotriya
Secretary, Play India Play, Meerut (U.P.)

S. Parvathi Devi
Ph.D.-University of Allahabad

S.KANNAN
Annamalai University, TN

Sonal Singh,
Vikram University, Ujjain

Satish Kumar Kalhotra
Maulana Azad National Urdu University

मराठवाड्यातील कापसाच्या कृषी उत्पादकतेचा भौगोलिक अभ्यास (2004 ते 2006)

प्रा.डॉ. बी.एन. पस्तापूरें , मारोती गोविंदराव हिरवें
'इंदिरा गांधी वरिष्ठ महाविद्यालय सिडको, नांदेड .

^१संशोधक विद्यार्थी महाराष्ट्र महाविद्यालय ,उदयगिरी महाविद्यालय, उदगीर.

सारांश

पृथ्वीच्या पृष्ठभागावर विविध प्रकारच्या कृषी पध्दती निर्माण होण्याचे कारण म्हणजे कृषीवर प्राकृतिक, सामाजिक व राजकीय घटकांचा पडणारा प्रभाव होय. विशेषतः नैसर्गिक व सांस्कृतिक घटक सामाजिक, आर्थिक, शास्त्रीय व तांत्रिक घटक जगात सर्वत्र प्रदेशात सारख्याच प्रमाणात आढळत नाहीत. त्यांच्यामध्ये स्थलपरतले भिन्नता असते. कृषीवर परिणाम करणाऱ्या या घटकांचे स्वरूप ठिकठिकाणी बदलते. मराठवाड्यात सूपीक मृदा असल्यामुळे ऊस, कापूस व भूईमुग या पिकांचे उत्पादन घेतले जाते. कापसाच्या क्षेत्रानुसार विचार केल्यास सर्वाधिक उत्पादकता लातूर जिल्ह्यात सन 2005 -06 या कालावधीत केवळ 34 हेक्टर क्षेत्रामध्ये 170 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी जास्त आढळते याचे प्रमुख कारण तेथील भौगोलिक परिस्थिती व त्या वर्षी झालेले योग्य पर्जन्यमान व योग्य मशागतीचा परिणाम झालेला आहे.

उद्दिष्टे

- 1.मराठवाड्यातील कापूस या पिकांची उत्पादकता अभ्यासणे.
- 2.मराठवाड्यातील कापूसाच्या उत्पादकतेच्या वाढ व घटीच्या परिणामाचा शोध घेणे.

अभ्यासपध्दती

प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी मराठवाड्यातील कापूस या नगदी पिकांचा अभ्यास करण्यात आलेला आहे. द्वितीयक आकडेवारीचे संकलन करण्यासाठी कृषी कार्यालय, जलसंपदा विभाग, कृषी आयुक्त कार्यालय, जिल्हा सांख्यिकी गोषवारा याचा वापर केलेला आहे. तसेच प्रस्तुत शोधनिबंधातील सांख्यिकी दर्शविण्यासाठी तक्ता वापरण्यात आलेला आहे.

अभ्यास क्षेत्र

मराठवाडा प्रदेशाचा अभ्यास करतांना मराठवाड्यात सर्वाधिक महत्वाचे गोदावरी खोरे आहे.मराठवाड्याचा उत्तर 17° 35' अक्षांश व 20° 40' उत्तर अक्षांश आहे तर पूर्व 74° 40' व 78° 19' उत्तर अक्षांश एवढा आहे. मराठवाड्यात 20.95 टक्के लोकसंख्या राहते तर 1.87 करोड लोकसंख्या 16.66 टक्के आहे ती 2011 मध्ये आहे. मराठवाड्याचा प्रशासकीय विभाग आठ जिल्ह्यात विभागलेले आहेत. तर मराठवाड्यात 76 तहसिल उपविभाग आहेत मराठवाड्यात वार्षिक सरासरी पर्जन्यमान 700 मी.मी ते 865 मी.मी एवढा पडतो मराठवाड्यात सर्वाधिक जास्त लोकसंख्या कृषीवर आधारित आहे.

विवेचन व स्पष्टीकरण

मराठवाड्यातील 2004 -2006 मधील वर्षात कापूस या प्रमुख पिकांचे उत्पादन घेतले जाते त्यांची वार्षिक आकडेवारी खालीलप्रमाणे दिलेली आहे.

अ. क्र.	जिल्हा	वर्ष 2004-2005			वर्ष 2005 -2006		
		क्षेत्र (हेक्टर)	उत्पादन (टन)	उत्पादकता (कि.ग्रॅम.हेक्टर)	क्षेत्र (हेक्टर)	उत्पादन (टन)	उत्पादकता (कि.ग्रॅम.हेक्टर)
1	औरंगाबाद	2095	2632	214	2501	3227	219
2	जलना	1740	2065	202	2161	2704	213
3	बीड	1015	1166	195	1386	1614	198
4	लातूर	70	67	163	34	34	170
5	उस्मानाबाद	57	53	159	45	56	212
6	नांदेड	2332	1949	142	2278	1292	96
7	परभणी	1980	1727	148	1850	2216	204
8	हिंगोली	710	657	157	543	722	226
	एकूण	10002	10316	172	10798	11865	192

स्रोत: कृषी आयुक्त कार्यालय, पुणे

वरील 2004 -05 ते 2005 -06 मधील कापूस पिकांच्या वितरणाचा अभ्यास करतांना असे दिसून येते की मराठवाड्यात 2004 -05 मध्ये एकूण क्षेत्र 10002 हेक्टर एवढे होते तर उत्पादन 10316 टन एवढे झाले आहे तर मराठवाड्याची एकूण उत्पादकता ही सरासरी उत्पादकता ही 172 कि.ग्रॅम. हेक्टर आहे.

मराठवाड्यातील 2004 -05 मध्ये सर्वात जास्त कापसाचे क्षेत्र नांदेड जिल्ह्याचे (2332 हेक्टर) एवढे होते तर सर्वात कमी क्षेत्र उस्मानाबाद (57 हेक्टर) जिल्ह्याचे होते तर याच वर्षी सर्वात जास्त उत्पादन औरंगाबाद जिल्ह्याचे (2632 टन) एवढे होते तर सर्वात कमी उत्पादन उस्मानाबाद जिल्ह्याचे (53 टन) एवढे झाले आहे तर सर्वात जास्त उत्पादकता ही औरंगाबाद जिल्ह्याची 214 कि.ग्रॅम. हेक्टर असून सर्वात कमी उत्पादकता ही परभणी जिल्ह्याची 148 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी आहे.

सन 2005 -06 मध्ये मराठवाड्याचे एकूण क्षेत्र 10798 हेक्टर एवढे होते तर एकूण उत्पादन 11865 टन एवढे झाले आहे तर मराठवाड्याची एकूण उत्पादकता ही 192 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी आहे.

याउलट मराठवाड्यात 2005 -06 मध्ये सर्वात जास्त क्षेत्र औरंगाबाद जिल्ह्याचे (2501 हेक्टर) एवढे होते तर सर्वात कमी क्षेत्र लातूर जिल्ह्याचे 34 हेक्टर एवढे होते तर सर्वात जास्त उत्पादन औरंगाबाद जिल्हाचे 3227 टन एवढे होते तर सर्वात कमी उत्पादन लातूर जिल्ह्याचे 34 टन एवढे झाले आहे.मराठवाड्याची याचवर्षीची सर्वात जास्त उत्पादकता ही हिंगोली जिल्ह्याची 226 कि.ग्रॅम.हेक्टर एवढी आहे तर सर्वात कमी उत्पादकता ही नांदेड जिल्ह्याची 96 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी आहे.

सन 2005 –06 मध्ये मराठवाड्याचे एकूण क्षेत्र 10798 हेक्टर एवढे होते तर एकूण उत्पादन 11865 टन एवढे झाले आहे तर मराठवाड्याची एकूण उत्पादकता ही 192 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी आहे.

निष्कर्ष

मराठवाड्यातील सन 2004 –2006 या कालावधीतील कापूस या नगदी पीकांचा अभ्यास केला असता असे लक्षात येते की सर्वाधिक क्षेत्र 2501 हेक्टर 2005 –06 मध्ये औरंगाबाद जिल्ह्याचे आढळून येते तर सर्वाधिक उत्पादकता 226 कि.ग्रॅम.हेक्टर हिंगोली जिल्ह्याची आहे आणि 2004 – 05 या वर्षीत सर्वाधिक जास्त क्षेत्र 2332 हेक्टर नांदेड जिल्ह्यामध्ये आढळून येते तर उत्पादकता 214 कि.ग्रॅम. हेक्टर औरंगाबाद जिल्ह्याची आहे.आणि सन 2005 –06 मध्ये सर्वात कमी क्षेत्र 34 हेक्टर लातूर जिल्ह्यात आहे तर सर्वात कमी उत्पादकता 96 कि.ग्रॅम. हेक्टर नांदेड जिल्ह्याची आहे 2004 –05 मध्ये सर्वात कमी क्षेत्र 57 हेक्टर उस्मानाबाद जिल्ह्याचे आहे तर सर्वात कमी उत्पादकता 142 कि.ग्रॅम. हेक्टर नांदेड जिल्ह्याची असल्याचे आढळून येते.

क्षेत्र जास्त असूनही उत्पादकता अधिक असेलच असे येथे आढळत नाही 2005–06 मध्ये औरंगाबाद जिल्ह्याचे क्षेत्र 2501 हेक्टर असून उत्पादकता ही 219 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी आहे तर हिंगोली जिल्ह्याचे क्षेत्र केवळ 543 हेक्टर एवढे असून उत्पादकता 226 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी जास्त आढळते तसेच 2004–05 या वर्षीत सर्वाधिक क्षेत्र 2332 हेक्टर आहे तर उत्पादकता औरंगाबाद जिल्ह्याची 214 कि.ग्रॅम. हेक्टर एवढी आढळते.मात्र लातूर जिल्ह्याचे क्षेत्र केवळ 70 हेक्टर आहे तर उत्पादकता 163 कि.ग्रॅम.हेक्टर एवढी तफावत आढळते याचाच असा अर्थ होतो की लातूर जिल्ह्यात कापूस या पिकांची मशागत उत्तम प्रकारे केली असल्याचे आढळून येते.

संदर्भ ग्रंथ

- 1.Singh V.R. (1979) Methods of analyzing agricultural productivity translation .
2. Liu,S.S.Sha (2000) Chromosomal of micro satellite loci in cotton journal of heredity .
3. Anonymous (1992) Agriculture at a glance pp Karnataka state Department of Agriculture Bangalore.
- 4 More K.S.(1980) Changing pattern of Agriculture Landuse Kolhapur district ph.D Thesis Shivaji University Kolahpur.
5. Shind S.D. Jadhav M.G. (1978), Agriculture productivity in Maharashtra plateau, A Geographical analysis ,The National Geographer.
6. Agriculture statistics at glance (2001) Directorate of economics and stastics department of agriculture and co-operation Ministry of Agricultural.Gov of india.
- 7.Barkade A.J. and Tonape L.B. (2011) Agricultural landuse pattern in Satara district of Maharashtra ,International refered Research journal.
8. Majid Hussan (2004) Agricultural Geography, Rawat publication Jaipur.
9. Divisional Director office Pune.

प्रा.डॉ. बी.एन. पुस्तापूरे
इंदिरा गांधी वरिष्ठ महाविद्यालय सिडको, नांदेड .

मारोती गोविंदराव हिरवे
संशोधक विद्यार्थी महाराष्ट्र महाविद्यालय ,उदयगिरी महाविद्यालय, उदगीर.

Publish Research Article

International Level Multidisciplinary Research Journal For All Subjects

Dear Sir/Mam,

We invite unpublished Research Paper, Summary of Research Project, Theses, Books and Book Review for publication, you will be pleased to know that our journals are

Associated and Indexed, India

- * International Scientific Journal Consortium
- * OPEN J-GATE

Associated and Indexed, USA

- EBSCO
- Index Copernicus
- Publication Index
- Academic Journal Database
- Contemporary Research Index
- Academic Paper Database
- Digital Journals Database
- Current Index to Scholarly Journals
- Elite Scientific Journal Archive
- Directory Of Academic Resources
- Scholar Journal Index
- Recent Science Index
- Scientific Resources Database
- Directory Of Research Journal Indexing

Golden Research Thoughts
258/34 Raviwar Peth Solapur-413005, Maharashtra
Contact-9595359435
E-Mail-ayisrj@yahoo.in/ayisrj2011@gmail.com
Website : www.aygrt.isrj.org